

Mika Pajarinen – Petri Rouvinen

# KUKA SUOMESSA KASVAA?

– *Rakennemuutos näkyy työllisyydessä,  
viennissä ja investoinneissa*

## YHTEENVETO

Työllisyys on Suomessa kasvanut eniten yksityisissä palveluissa kymmenen viime vuoden aikana, yhteensä 143 000 henkilötyövuodella. Suurinta kasvu on ollut koulutuksessa sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Teollisuudessa työllisyys on supistunut kaikilla toimialoilla yhteensä 60 000 henkilötyövuodella vuodesta 2002. Arviolta puolet teollisuustyön supistumisesta selittyy sillä, että yritykset ovat ulkoistaneet palvelutoimintojaan palveluyrityksille.

Työllisyys on yrityskentässä hyvin keskittynyttä – 130 suurinta yritystä työllistää yhtä paljon kuin 300 000 pienintä yritystä. Työllisyyden nettokasvu tapahtuu kuitenkin pienissä ja nuorissa yrityksissä.

Etenkin vientiyrityskentässä on vain vähän ylemmän keskisarjan yrityksiä. Kymmenen suurinta vientiyritystä vastaa kolmasosasta viennistä ja sata suurinta kahdesta kolmasosasta. Tuhat suurinta vientiyritystä vastaa jo 90 prosentista koko tavaraviennistä.

Koko tehdasteollisuudessa tuotannollinen pääomakanta on supistunut. Metsäteollisuudessa supistuminen on ollut niin voimakasta, että kolmen suuren metsäyhtiön keväällä julkistamat investoinnit korvaavat alle puolet alan kymmenessä vuodessa tapahtuneesta pääomakannan supistumisesta.

Suomen teollinen pohja on murenemassa. Tehdasteollisuuden bruttokansantuoteosuus on laskenut yli 25 prosentista alle 15 prosenttiin 2000-luvulla.

Mika Pajarinen on Etlatiedon tutkija  
Petri Rouvinen on Etlatiedon toimitusjohtaja

No 37 12.6.2014



Suomessa tehdyn työn määrä on kasvanut noin neljä prosenttia viime kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2012 koko kansantaloudessa tehtiin 4,23 miljardia työtuntia, kun vastaava luku oli vuonna 2002 noin 4,05 miljardia tuntia.<sup>1</sup>

Työllisyys on kasvanut etenkin yksityisen sektorin palveluissa. Suurinta kasvu on ollut koulutuksessa sekä terveys- ja sosiaalipalveluissa, joissa tehdään yhteensä 38 000 henkilötyövuotta enemmän kuin kymmenen vuotta sitten. Myös korkeaa osaamista vaativat palvelut ja erilaiset hallinto- ja tukipalvelut kasvavat voimakkaasti (kuvio 1).

Teollisuudessa tehdyn työn määrä on vähentynyt kymmenessä vuodessa noin 60 000 henkilötyövuodella. Noin puolet teollisuustyön supistumisesta selittyy sillä, että teollisuusyritykset ovat ulkoistaneet palvelutoimintojaan palveluyrityksille.

**Teollisuustöiden määrä on supistunut, mutta ei romahtanut**

Lisäksi sisäinen muutos teollisuusyrityksessä vaihtaa toisinaan sen toimialaluokituksen palvelualaksi, vaikka yrityksen ydinosaamisena pysyisi teollisten tuotteiden ja prosessien hallinta. Kun nämä seikat huomioidaan, voidaan todeta, että teollisuustöiden määrä on supistunut, mutta ei romahtanut.

Myös julkisyhteisöissä tehtävän työn määrä on lisääntynyt. Koska työ yksityisellä sektorilla on lisääntynyt enemmän, julkisyhteisöjen osuus kaikista

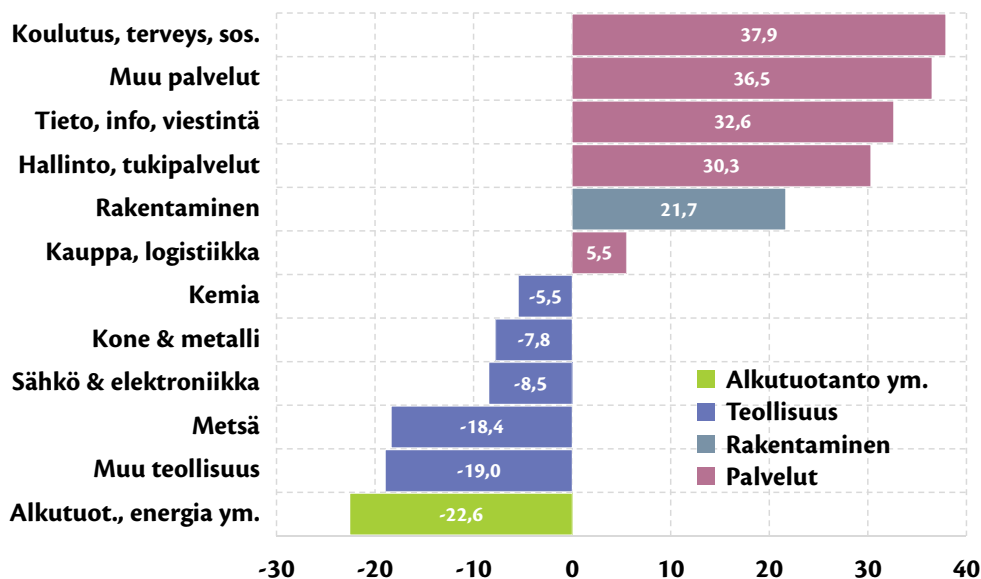
työtunneista on hieman laskenut. Julkisyhteisöjen osuus taloudessa tehdyistä työtunneista on laskenut 23 prosentista 22 prosenttiin. Julkinen talous kasvaakin osin salakavalasti yksityisen ja yksityisenä näyttäytyvän liiketoiminnan kautta.<sup>2</sup>

Havainnot palvelutyön kasvamisesta tuovat mieleen vanhan hokeman: *emmehän me voi elää vain pesemällä toistemme paitoja*. Hokemaan sisältyy ajatusvirhe, joka rakentuu väärinkäsityksiin ihmisluonteesta, markkinataloudesta ja erikoistumisen voimasta.

*Toimivilla markkinoilla* paitojen pesettäminen lisääntyy, jos se vaihtoehtoihin rahareikiin verrattuna hyödyttää *pesettäjä* enemmän sekä on muita kohteita parempaa ajan ja pääoman käyttöä *pesijän*, niin työntekijän kuin pesulan omistajan, näkökulmasta. Pesulatoiminnan mahdollinen laajeneminen perustuu erikoistumisen kautta saavutettavissa oleviin hyötyihin, ja se voi olla yhteiskunnallisesti arvokasta ja hyvinvointia lisäävää.

Paitojen pesu -hokema olisi järkevä, jos itsepalvelu kotona kiellettäisiin, pesukoneille määrättäisiin rangaistusvero, pesuloille määrättäisiin kuntakohtaiset monopolit tai pesulatoimintaan suunnattaisiin erityisiä yritystukia. Ajatusleikki paljastaa sen, että Suomessa harjoitettavan liiketoiminnan yhteiskunnallisissa vaikutuksissa on kyse kotimarkkinoiden ja kotimaisen kysynnän ominaispiirteistä. Ulkomaille myytäessä nämä seikat eivät vaikuta suomalaisten hyvinvointiin, jos tulot pysyvät samoina.

**Kuvio 1 Työn muutos toimialoittain 2002–2012, tuhatta henkilötyövuotta**



Lähde: EVA Fakta *Tästä Suomi elää* (2014). Henkilötyövuosien muutos laskettuna siten, että työtuntien erotus jaettuna 2 000:lla.

## Työllisyys keskittyy suuryrityksiin

Suomen työllisyys keskittyy yrityskentässä hyvin vahvasti suuriin yrityksiin (kuvio 2). Maamme 130 suurinta yritystä työllistää noin 27 prosenttia koko yksityissektorin työllisistä. Nämä yritykset ovat kooltaan suuryrityksiä, sillä niistä jokaisen henkilöstömäärä on yli 1 000.

Yhtä paljon koko yksityisen sektorin työllisyydestä on 300 000 pienyrityksessä, joiden henkilöstömäärä jää alle kymmenen. 130 suuryritystä työllistää siis yhteensä yhtä paljon kuin 300 000 pienintä yritystä.

Työllisyyden nettokasvu tapahtuu niissä pienissä ja nuorissa yrityksissä, jotka onnistuvat kasvamaan isoiksi ja vanhoiksi. Valitettavasti tämä kasvua tavoittelevien, ja siinä onnistuvien joukko on vielä Suomessa ohut, vaikka meillä on virinnyt viime vuosina startup-yritysten buumi.

Yrityskentän jähmeästä dynamiikasta kertoo karua kieltä myös tuore OECD-vertailu. Vai miltä tällaiset Suomen sijoitukset kuulostavat:

- Suomessa on Japanin jälkeen OECD-maiden vanhimmat yritykset (kuvio 3),
- Suomessa on OECD-maiden matalin uusin yritysten työllisyysosuus koko työllisyydestä (kuviot 4) ja
- Suomessa on suhteellisesti eniten yrityksiä, jotka eivät koskaan kasva yhtä henkilöä suuremmiksi (kuviot 5 ja 6).

Silti on toki niin, että myös Suomessa nuoret yritykset ovat ajan oloon tärkeitä siksi, että erityisesti niissä työpaikkojen syntymisten ja häviämisten saldo on positiivinen (kuvio 7).<sup>3</sup>

## Vienti keskittyy vielä harvempiin

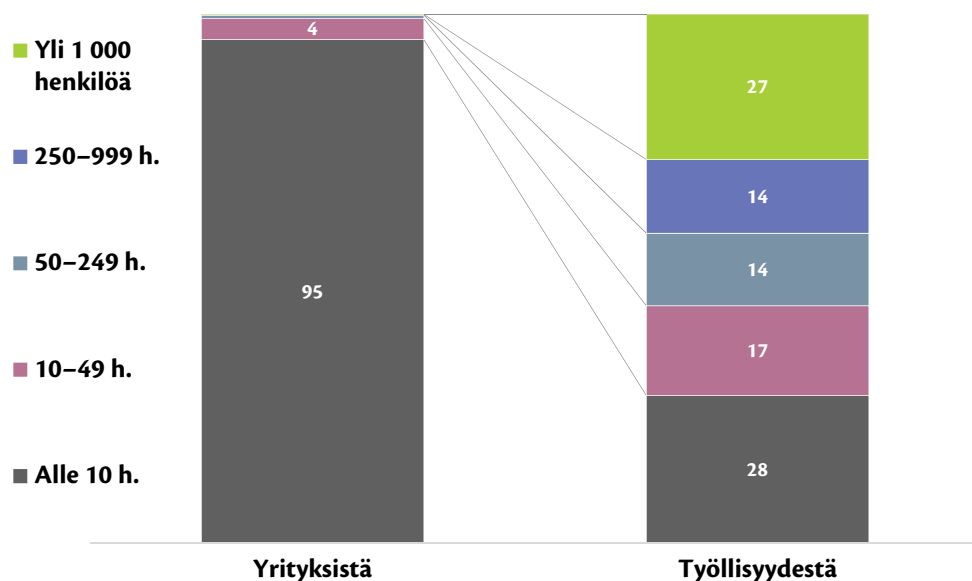
Vienti keskittyy suuriin yrityksiin vielä voimallisemmin kuin työllisyys (kuvio 8). Kymmenen suurinta vientiyritystä vastaa noin kolmasosasta tavaraviennistä. Sadan suurimman vientiyrityksen osuus on 67 prosenttia tavaraviennistä ja tuhannen suurimman jo lähes 90 prosenttia.

Ruotsissa kaikkien yritysryhmien vientiosuudet ovat viitisen prosenttiyksikköä matalammat kuin Suomessa. Saksassa vienti hajaantuu ylipäättään myös suuryritysten ulkopuolelle. Kymmenen suurimman yrityksen osuus Saksan kokonaisviennistä on 20 prosenttia ja tuhannen suurimman vientiyrityksen osuus vain 60 prosenttia.

Suomessa näyttäisi olevan vain vähän kooltaan suuryrityksiä hieman pienempiä ylemmän keskisarjan vientiyrityksiä. Näiden niin sanottujen *Mittelstand*-yritysten rooli on ollut Saksan 2000-luvun talousihmeessä merkittävä.<sup>4</sup>

Suomen *Mittelstand*-yritysten kehittymisen tulpana on luultavasti ollut pankkikeskeinen rahoitusjärjestelmä, joka on suunnannut rahoitusta kaikkein suurimmille yrityksille. Aiempien tutkimusten mukaan kehittynyt rahoitusjärjestelmä on

Kuvio 2 Yritysten määrä ja työllisyysosuudet yrityskoon mukaan 2012, %



Lähde: EVA Fakta *Tästä Suomi elää* (2014). Yrityksiä tarkastellaan tässä konsernirakenteet huomioiden.

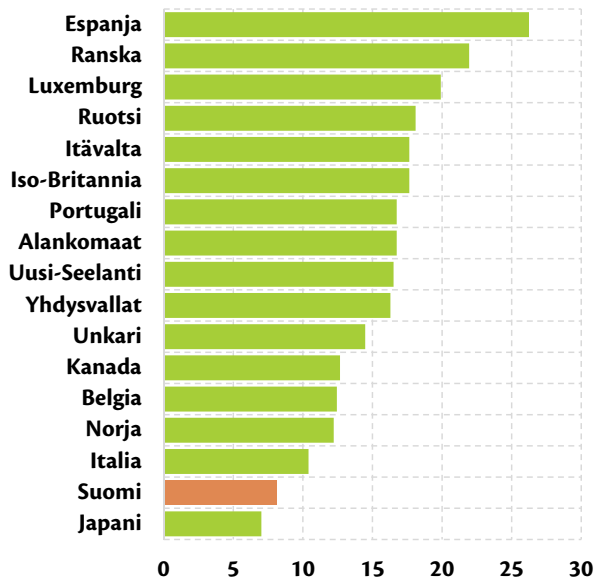
ainakin yleisesti ottaen yhteydessä monipuoliseen yrityskokojakaumaan.

Ongelmia on kyllä ollut kysyntäpuolellakin. Pienemmillä suomalaisyrityksillä ei perinteisesti ole ollut vientihaluja, ja kun kotimarkkinakin on

pieni, meillä ei ole välttämättä tapahtunut sellaista erikoistumista, joka leimaa Saksan Mittelstandia.

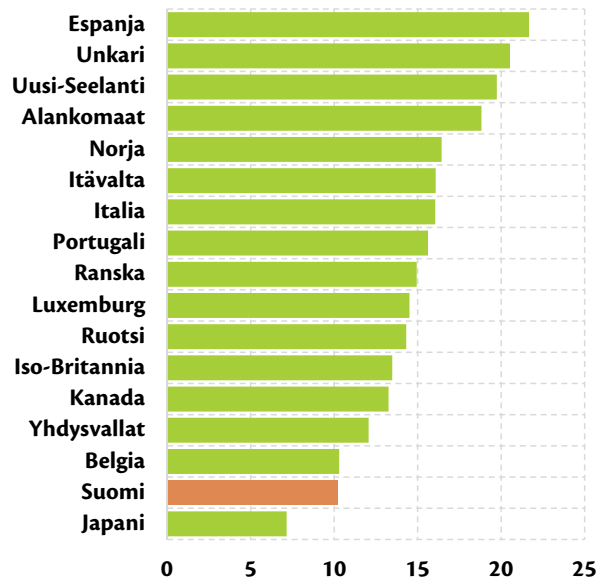
Eroja Ruotsiin yrityskenttään on hieman vaikeampi selittää, mutta ainakin siellä on enemmän tarjolla kärsivällistä ja riskiä pelkäämätöntä pääomaa.

**Kuvio 3 Uusien yritysten osuus yrityskannasta 2010–2011, %**



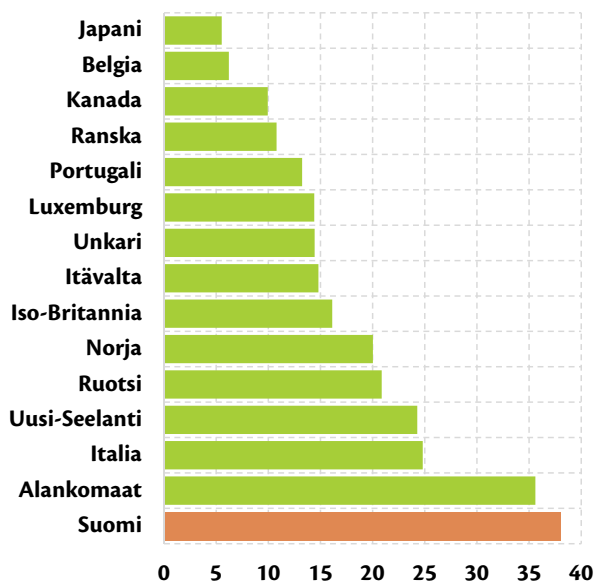
Lähde: OECD (Criscuolo, Gal ja Menon 2014, STI Policy Paper No 14).

**Kuvio 4 Nuorten pk-yritysten osuus yrityssektorin työllisyydestä 2001–2011, %**



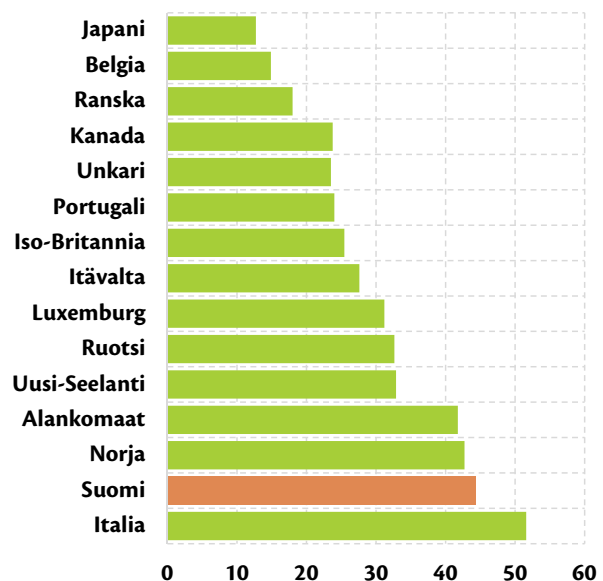
Lähde: OECD (Criscuolo, Gal ja Menon 2014, STI Policy Paper No 14). Nuori pk-yritys on kuvion aineistossa alle kuusi vuotta vanha ja alle 250 henkeä työllistävä yritys.

**Kuvio 5 Osuus teollisuusyrityksistä, jotka eivät kasva yhtä työntekijää suuremmaksi 2001–2011, %**



Lähde: OECD (Criscuolo, Gal ja Menon 2014, STI Policy Paper No 14).

**Kuvio 6 Osuus palveluyrityksistä, jotka eivät kasva yhtä työntekijää suuremmaksi 2001–2011, %**



Lähde: OECD (Criscuolo, Gal ja Menon 2014, STI Policy Paper No 14).

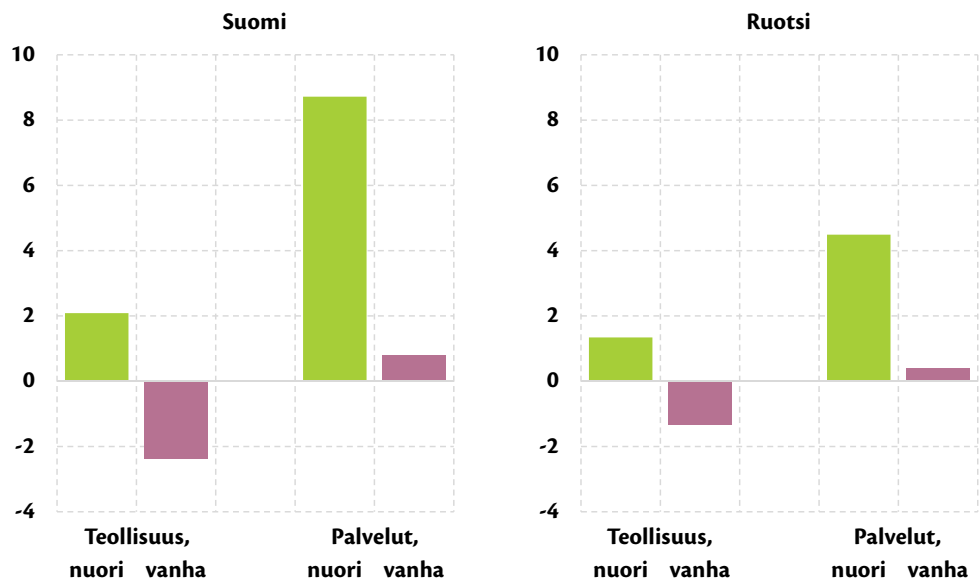
Voidaan myös pohtia, myydäänkö lupaavat suomalaiset Mittelstand-aihiot liian hanakasti ja aikaisin uusille ulkomaille omistajille.

Yhteisön näkökulmasta vientimarkkinoille tähtäävä toiminta *ei* lähtökohtaisesti ole sen arvokkaampaa kuin kotimarkkinatoimintakaan silloin, kun jälkimmäistä harjoitetaan toimivilla ja kilpailu-

lisilla markkinoilla.<sup>5</sup> Eikä kyse ole pohjimmiltaan lainkaan siitä, onko kyseinen liiketoiminta palvelua vai teollisuutta.<sup>6</sup>

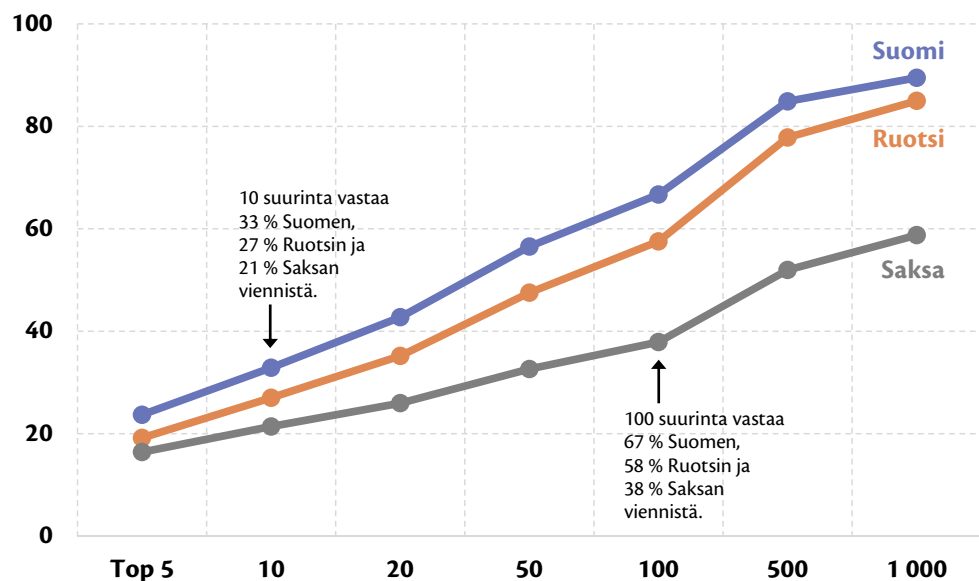
Ansaittu euro ei todellakaan kysy, mistä se tuli. Oikeammin ajateltuna viennin painotus yleisessä keskustelussa perustuu markkinoiden luonteisiin ja teollisuuden korostaminen taas historiallises-

**Kuvio 7** Nettotyöllisyyden kasvu jatkavissa nuorissa ja vanhoissa yrityksissä 2001–2011, %



Lähde: OECD (Crisuolo, Gal ja Menon 2014, STI Policy Paper No 14). Nuoret yritykset ovat korkeintaan viisi vuotta vanhoja ja vanhat yli viisi vuotta vanhoja.

**Kuvio 8** Suurimpien yritysten osuudet tavaraviennistä 2011, %



Lähde: EVA Fakta *Tästä Suomi elää* (2014).

ti korkeampaan saavutettavissa olevaan työn tuottavuuteen, joskin tältä osin ero palveluihin on kaventunut.

## Tehdasteollisuudessa investointivaje

Suomen tärkeimpien vientituotteiden tarkastelu antaa hyvän kuvan vahvuusistamme. Nokian parhaan ravin vuosia lukuun ottamatta metsäteollisuustuotteet ovat parisataa vuotta olleet Suomen viennin kärjessä. Nytkin kärjestä löytyvät paperi ja sellu, jotka ovat koko potista kahdeksasosa.

Kun tarkastellaan vientituotteidemme maailmanmarkkinaosuuksia, Suomi näyttäyty edelleen varsin raaka-ainevetoisena taloutena. Osuutemme koko maailman viennistä on suurin turkisaosuuksissa, seuraavaksi suurimmat osuudet ovat paperiteollisuuden koneilla

sekä paperilla ja pahvilla.

### Investointien vähäisyys kertoo siitä, ettei uusia reseptejä etsitä hanakasti

Viime kymmenen vuoden aikana erityisesti metsäteollisuuden Suomessa oleva pääomakanta on supistunut voimakkaasti. Kolmen suuren metsäyhtiön keväällä julkistamat investoinnit kurovat vuosikymmenen menetyksestä kiinni vain kolmasosan tai korkeintaan puolet.

Elinkeinoelämän keskusliiton EK:n investointitiedustelun tulokset vahvistavat investointivajeen. Käytettävissä oleva pääomakanta on supistunut voimakkaasti koko tehdasteollisuudessa. Investoinnit eivät yhtenäkkään kriisivuonna 2008–2013 ole korvanneet edes pääoman kulumista (kuvio 9).<sup>7</sup>

Suomen teollinen pohja on murenemassa. Tehdasteollisuuden bruttokansantuoteosuus on laskenut yli 25 prosentista alle 15 prosenttiin 2000-luvulla (kuvio 10).

Suomi on hukannut vanhat menestysreseptinsä, kuten Aalto-yliopiston professori Matti Pohjola on todennut. Investointien vähäisyys kertoo siitä, että uusia reseptejä ei edes etsitä kovinkaan hanakasti.

## Hentoja merkkejä paremmasta

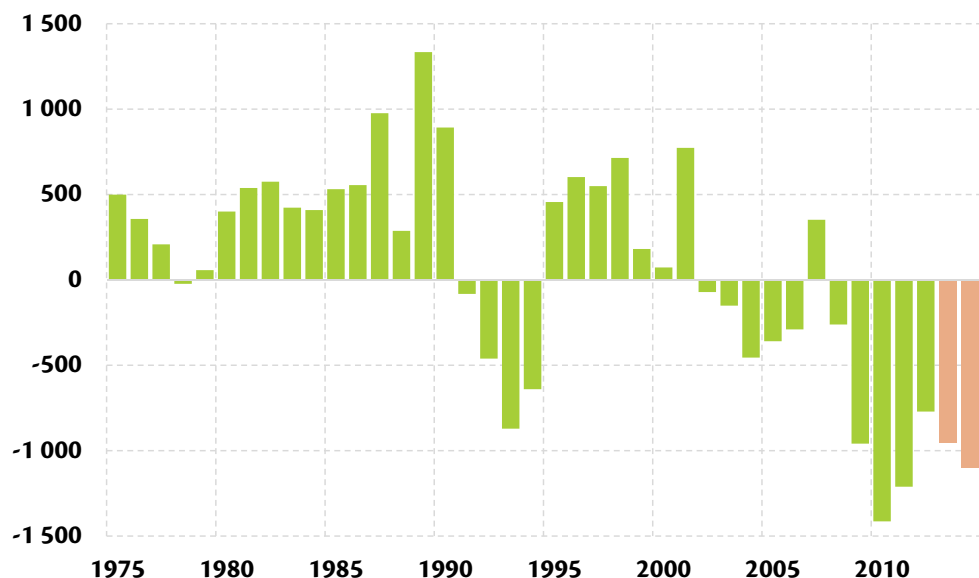
Kaikkiaan työllisyystilanne on pitkään jatkuneesta talouskriisistä huolimatta säilynyt yllättävänkin hyvänä. Vaikka työllisyystilanne on heikko, se on toistaiseksi vakaa. Tunnelma on odottava: romahdusta pelätään eikä myönteisen yllätyksen mahdollisuudesta jakseta edes keskustella.

Vaikka työllisyys keskittyy suuriin ja vanhoihin yrityksiin, työllisyyden nettokasvu tulee pienemmistä ja nuoremmista yrityksistä. Uusien työpaikkojen syntyminen edellyttää kolmea asiaa:

- On keksittävä uutta, nykyistä parempaa tarjottavaa niille, jotka ovat maksukykyisiä ja -haluisia.

Kuvio 9

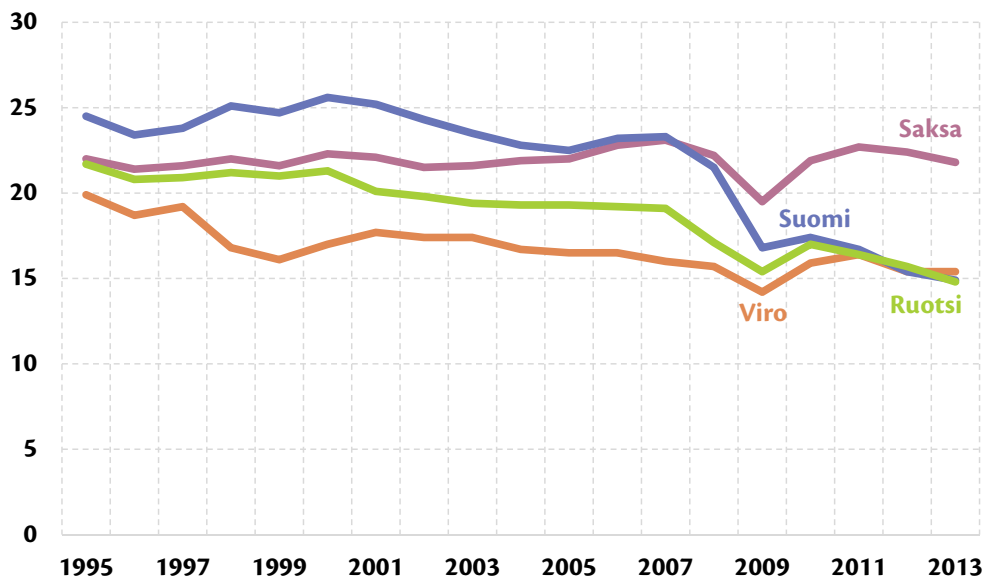
Tehdasteollisuuden investointien ja pääoman kulumisen erotus, milj. euroa



Lähde: Tilastokeskus, EK:n investointitiedustelu. Vuodet 2013–2014 EK:n ennusteita.

Kuvio 10

Tehdasteollisuuden osuus bruttokansantuotteesta, %



Lähteet: Eurostat ja EK.

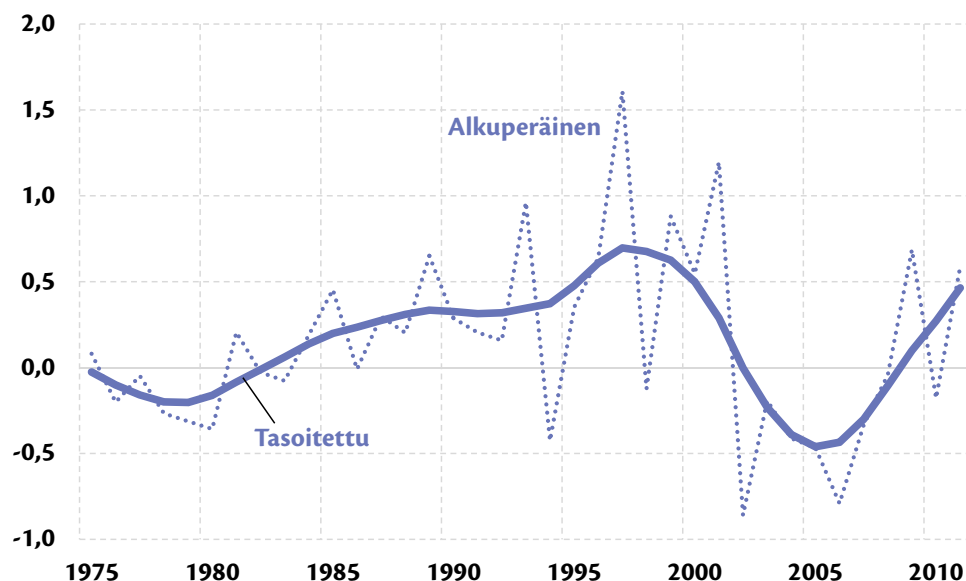
- On tehtävä tulevaisuuteen suuntautuvia riskipitoisia panostuksia, joilla toteutetaan uusi tarjonta.
- Työntekijän osaamisen ja sijainnin on oltava houkutteleva, jotta yritykselle on tarjolla *yhtä aikaa* hyvä liiketoimintaympäristö (rakenteellinen kilpailukyky) ja kohtuulliset kustannukset (kustannuskilpailukyky) vaihtoehtoisiin sijaintipaikkoihin verrattuna.

Suomella on haasteensa kaikissa kolmessa kohdassa. Ideat ovat hakusessa. Investoinnit ovat vaatimattomia tai ne eivät kannu hedelmää. Sinänsä kohtuullinen liiketoimintaympäristö (rakenteellinen kilpailukyky) ei yksinään kannu, kun yksikkötyökustannukset (kustannuskilpailukyky) jättävät toivomisen varaa.

Ilmassa on kuitenkin hentoja merkkejä paremmasta.

Kuvio 11

Tehdasteollisuuden jatkaviin toimipaikkoihin syntyvien työpaikkojen vaikutus tuottavuuteen, prosenttiyksikköä tuottavuuden vuosikasvusta



Lähde: Maliranta ja Määttänen (19.3.2014), ETLA Muistio No 25. Tasoittamisessa on käytetty Hodrick-Prescott suodinta ( $\lambda=6.25$ ).

Metsäteollisuuden keväällä ilmoittamien investointien lisäksi ulkomailta Suomeen tulevien investointiprojektien määrä kasvoi viime vuonna. Konsulttityhtiö EY:n raportin mukaan ulkomaisten investointiprojektien määrä kasvoi 44 prosentilla 108 projektiin edellisvuotisesta. Suomen kasvulut olivat myös Euroopan suurimmat.<sup>8</sup>

Lisäksi Suomi on noussut Euroopan kärkeen kasvuyritysten riskisijoituksissa, kun sijoituspottia verrataan bruttokansantuotteeseen. Euromääräisesti venture-sijoitusten määrä nousi viime vuonna 135 miljoonaan euroon, kun niitä vuotta aiemmin tehtiin 80 miljoonalla<sup>9</sup>.

Ehkä myönteisin merkki paremmasta on se, että yritysrakenteiden muutoksiin liittyvä luova tuho on kääntymässä parempaan suuntaan. Ensin tu-

### **Varsinaisesta työllisyyttä lisäävästä kasvusta on merkkejä**

houtuvat ne yritykset, joilla ei ole menestymisen mahdollisuutta. Luovan tuhon toisessa vaiheessa paino alkaa olla enemmän luovalla uudistumisella. Se näkyy niiden yritysten kasvuna, jotka eivät ole tuhoutuneet ja joissa on menestymisen mahdollisuudet.

Jatkavissa yrityksissä syntyvien työpaikkojen tuotavuusvaikutus on hiljattain kääntynyt positiiviseksi (kuvio 11). Varsinaisesta työllisyyttä lisäävästä kasvusta on siis merkkejä.

## **Viitteet**

- <sup>1</sup> Analyysin lähde on EVA Fakta *Tästä Suomi elää*.
- <sup>2</sup> Yksityisen sektorin toimialatiedot kattavat tässä analyysissä myös valtion ja kuntien osin tai kokonaan omistaman yhtiömuotoisen liiketoiminnan. Viime kymmenen vuoden aikana julkiset menot suhteessa bruttokansantuotteeseen on noussut 49 prosentista 57 prosenttiin.
- <sup>3</sup> OECD soveltaa yritys- eikä konsernikäsitettä, joten sen luvuissa uusina yrityksinä näkyy myös vanhoihin konserneihin kuuluvat uudet yksiköt, mikä hieman liioittelee nuorten ja vähättelee vanhojen roolia.
- <sup>4</sup> *Mittelstand*-termin sisältö on häilyvä, mutta usein sillä tarkoitetaan suurehkoja vahvan globaalin aseman omaavia perheyriä, joista monilla on jopa satojen vuosien historia yhden suvun hallinnassa ja johdossa. Jyrki Ali-Yrkkö ja Petri Rouvinen tekevät paraikaa ETLassa Suomen Mittelstandista tutkimusta, joka valmistuu ensi keväänä.
- <sup>5</sup> Jos kilpailu ei toimi, kotimarkkinatoiminta voi olla kannattavaa ja laajentua vääristä syistä.
- <sup>6</sup> Olosuhteiden pakosta mekin tukeudumme tavaraviennin lukuihin, vaikka jalostusarvopohjaisesti tarkasteltuna Suomen tavara- ja palveluvienti ovat yhtä suuret.
- <sup>7</sup> Joskin on syytä korostaa, että lyhyemmällä aikavälillä poistot ja pääoman kuluminen eivät välttämättä kulje käsi kädessä.
- <sup>8</sup> EY (2014): European Attractiveness Survey, <http://www.ey.com/GL/en/Issues/Business-environment/Ernst---Young-attractiveness-surveys>
- <sup>9</sup> Suomen Pääomasijoitusyhdistys (2014): ”Suomi on noussut VC-sijoitusten kärkimaaksi Euroopassa”, <http://www.fvca.fi>



## Muistiinpanoja

## Muistiinpanoja



## Elinkeinoelämän Valtuuskunta

**Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA** on vuonna 1974 perustettu elinkeinoelämän think tank, jonka tavoitteena on edistää suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA on Suomen merkittävin kohtaamispaikka ja verkosto elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vaikuttajille. EVAlla on myös keskustelijan, haastajan ja unilukkarin rooli suomalaisessa yhteiskunnassa. Think tankille tyypillisesti EVAn tunnusmerkkejä ovat analyttisyys ja poleemisuus.

EVA selvittää ja arvioi yrityksille ja koko suomalaiselle yhteiskunnalle tärkeitä kehityssuuntia. Rajut ja nopeat kansainväliset muutokset asettavat koko yhteiskunnalle ja yritysten toiminnalle painavia vaatimuksia. EVAn tavoitteena on ajankohtaisen tiedon tuottaminen vallitsevista ilmiöistä sekä tuoreiden näkökulmien saattaminen yleiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Suomen rooli kansainvälisessä toimintaympäristössä ja suomalaisten hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn kehittäminen ovat keskeisiä kysymyksiä EVAn toiminnassa. Elinkeinoelämän omassa piirissä EVA pyrkii aikaansaamaan jatkuvaa keskustelua yritysten muutostarpeista.

Lisätietoja: [www.eva.fi](http://www.eva.fi)



*Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVAn julkaisemat EVA analyysit ottavat kantaa ajankohdaksiin kysymyksiin ja tarjoavat toimenpide-ehdotuksia. Analyysien kirjoittajat vastaavat esitetystä mielipiteistä, jotka eivät välttämättä edusta EVAn kantaa.*

*Analyysit ovat ladattavissa EVAn kotisivuilta [www.eva.fi](http://www.eva.fi).*

ISSN 2342-0774 (Painettu)

ISSN 2342-0782 (PDF)